

КРИЖАНОВСЬКА М. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЕТНОСПЕЦИФІКА КООПЕРАТИВНОГО ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ ІТАЛІЙЦІВ

Статтю присвячено дослідженню етноспецифіці особистісно-орієнтованого спілкування представників італійського соціуму, вектор якого спрямований на кооперацію. У фокусі дослідження – особливості валоративної діяльності адресанта, адресатно-центричний характер комунікативної взаємодії та особливості вербалізації концепту СПІЛЬНІСТЬ в адресантно-адресатній конфігурації.

Ключові слова: кооперативне особистісно-орієнтоване спілкування, валоративна діяльність, концепт СПІЛЬНІСТЬ, адресатно-центричний характер комунікативної взаємодії.

Статья посвящается исследованию этноспецифике кооперативного неофициального общения представителей итальянского социума, вектор которого направлен на кооперацію. В фокусе исследования – особенности валоративной деятельности адресанта, адресатно-центричный характер коммуникативного взаимодействия, а также особенности вербализации адресантом концепта ОБЩНОСТЬ в адресантно-адресатной конфигурации.

Ключевые слова: кооперативное неофициальное общение, валоративная деятельность, концепт ОБЩНОСТЬ, адресатно-центричный характер коммуникативного взаимодействия.

The article as for investigation of ethnospecific features of Italians' cooperative personality-oriented communication. It focuses on peculiarities of addresser's axiological activity, addressee-oriented character of cooperative interaction and verbalization of communicative state of COMMUNITY within addresser-addressee configuration.

Key words: cooperative personality-oriented communication, axiological activity, concept COMMUNITY, addressee-oriented character of cooperative interaction.

Мета. Враховуючи орієнтацію наукової думки на конвергентне вивчення комунікативних, когнітивних та етноспецифічних аспектів діяльності адресанта та адресата, у даній статті здійснюється аналіз етнорелевантних характеристик кооперативного особистісно-орієнтованого спілкування представників італомовного соціуму.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю пошуку соціокультурних факторів формування специфіки кооперативного особистісно-орієнтованого спілкування італійців, відсутністю в італіїністиці робіт, присвячених етнокультурній маркованості комунікації представників італомовного суспільства.

Наукова **новизна** даної праці визначається тим, що вперше в італіїністиці досліджується етнорелеванті характеристики

кооперативного особистісно-орієнтованого спілкування на матеріалі сучасної італійської мови.

Об'єктом виступає кооперативне особистісно-орієнтоване спілкування італійців, проаналізоване у межах лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики.

Предмет дослідження становлять особливості вербалізації кооперативної спрямованості інтеракції італійців в особистісно-орієнтованому типі спілкування.

Сучасні дослідження особливостей комунікації визначаються інтегративним підходом та враховують етно-, соціо- і культурні категорії спілкування [1:6]. Ідея етнокультурної маркованості інтеракції представників певного мовного соціуму вирішуються з урахуванням ментальності, національної ідентичності, а також історичної, соціальної зумовленості національно-специфічних характеристик інформаційно-презентативної, аксіологічної, аргументативної діяльності адресанта та адресата. Особливо підкреслюється, що етнічно-ментальна своєрідність лінгвокультурної спільноти пов'язана “зі способом життя, стереотипами, культурними сценаріями поведінки” [1:132], а національний характер, у свою чергу, “відбиває ... стереотипи поведінки, психологічні схильності, емоційно-вольові реакції та поведінку народів” [1:133].

Кооперативно-орієнтоване спілкування, як відомо, передбачає досягнення спільно поставленої мети комунікації в окремій адресантно-адресатній конфігурації. На нашу думку, кооперативне особистісно-орієнтоване спілкування (ООС) італійців тримається на трьох засадах:

- вербалізації у мовленні адресанта експліцитної, категоричної, інтенсифікованої позитивної оцінки адресанта / його рис характеру / дій / наданої ним інформації та валоритивної синхронії;
- орієнтації спілкування на особистість адресата (адресатно-центричній спрямованості інтеракції);
- об'єктивації концепту СПІЛЬНІСТЬ в адресантно-адресатній конфігурації.

Глибокий знавець культури італійців, перекладач творів У. Еко, російський філолог Олена Костюкович підкреслює національномарковані особливості кооперативного ООС італійців під час так званих сагр (*la sagra*), масових культурних заходів, які

регулярно проводяться у кожному містечку країни. Синонімами лексичної одиниці *sagra* є *sacra, festa, festività, festeggiamenti*, за якими закріплена стійка позитивна оцінка та сема “святості” (історично лексична одиниця *sagra* походить від прикметника *sacro* – святий). Спількування під час сагр – весела вечірка з активним багатогодинним спількуванням за спільним столом у присутності всіх мешканців містечка та гостей свята – відбувається в “замирений масі людей, коли розчинена в колективі конфліктність зникає, а колективна агресивність не розвивається” [2:49]. Таким чином досягається перлокутивний ефект створення СПІЛЬНОСТІ, перш за все, позитивних емоцій, які переживаються учасниками сагр і вербалізуються у наданні позитивної оцінки референтної ситуації та адресата.

Етноспецифічна характеристика валоративної діяльності італійців полягає у **тенденції до надання експліцитної категоричної позитивної оцінки**. Кооперативна спрямованість ООС представників італомовного соціуму полягає в наданні позитивної оцінки адресанта / його рис характеру / дій / наданої ним інформації за рахунок використання іменників, прикметників, прислівників, усталених виразів із семою позитивної оцінки: *Sei decisamente molto bella. Sei un ragazzo in gamba. Hai fatto bene. Quello che hai detto è molto interessante. Sei un angelo! Hai memoria di ferro! Mi hai stupito, hai fatto un gran lavoro.*

В основі кооперативної спрямованості ООС італійців знаходиться валоративна синхронія, тобто надання симетричної щодо адресата позитивної / негативної оцінки референтної ситуації та / або демонстрації готовності змінити оцінку під впливом аргументації для її досягнення консенсусу. Симетричність аксіологічної діяльності вербалізується, зокрема, за допомогою дієслів, дієслівних виразів із семою згоди з оцінкою адресата: *Condivido pienamente la Sua opinione, dottor Farri. Non è facile combattere con questa brutta malattia. Hai detto che lui è un bugiardo. Io sono d'accordo. Sono pronto ad ascoltarti, dimmi, Paola.*

Соціально-історичні витоки категоричної, експліцитної валоративної діяльності італійців полягають в існуванні у минулому демократичних форм публічного висловлення оцінки, що сягають щонайменше часів Цицерона та мають декілька аксіологічних форм:

“гуртки” римського Форуму та Марсового поля з обговоренням останніх новин, відомих особистостей, які, по суті, були своєрідною усно-спонтанною “програмою новин” громадян Риму; політичні дебати під час гостювання, літературні критичні виступи вуличних ораторів, переказ чуток, пікантних анекдотів в колі друзів та прямо на вулиці. У своєму дослідженні побуту та традицій римлян П. Гіро підкреслює, зокрема, навіть кліматичну зумовленість специфіки комунікації древніх римлян, яка полягає у великій кількості часу, присвяченого ООС: прекрасний клімат сприяв проведенню значної кількості часу у розвагах та спілкуванні *all'aria aperta* [3:198], причому “звичка жити у постійному контакті один з одним сприяє розвитку навичок самоспостереження та бажання вивчити характер” співрозмовника [3:200]. Саме така специфіка постійного перебування у великому скупченні людей сприяла ініціації ООС, невід’ємного від активної валоративної діяльності, скерованої, перш за все на оцінку адресата.

Національно-специфічні характеристики позитивної оцінки – емоційність, експліцитність та категоричність – на нашу думку, є етно- та прецедентно-закріпленими у свідомості представників італомовного соціуму. Це підкреслюється також тим фактом, що у сучасному італійському суспільстві за відкритим, емоційним кооперативним ООС з обов’язковою експлікацією валоративної діяльності адресанта закріплена позитивна оцінка.

Національно-специфічною тенденцією є **тенденція до валоративної інтенсифікації позитивної оцінки**. Інтенсифікація позитивної об’єктивної / суб’єктивної оцінки спричинюється, передусім, схильністю представників італійського мовного соціуму до емоційності спілкування. Всесвітньовідомий стереотип *Siamo una nazione di emotio, non di razio* є водночас результатом як процесу авто-, так і інтеростереотипізації. Емоційна позитивна оцінка вербалізується у поєднанні з інтенсифікаторами, результатом чого є бустінг позитивної конотації окремої лексичної одиниці. Ця тенденція валоративної діяльності італійців характерна як для емоційної, так і раціональної аргументації: *Sei talmente bella! Sei bellissima! Lui è assai più bello di Angelo*.

Італійці піддають інтенсифікації вербалізовані позитивні почуття відносно адресата, залучаючи метафоризацію позитивних

якостей, прикметники-підсилювачі позитивної семи іменника, ідіоматичні вирази з семою інтенсифікації позитивного значення. У мовленні адресанта переважають окличні речення: *Lo adoro con tutta me stessa! Gli mando tutto il mio affetto, stima ed amore. Ho l'ammirazione sfrenata per..... Conto moltissimo su di te! Molto, ma molto bello questo centro anziani! Questo è qualcosa di molto bello. Lei è talmente colta. Lui è davvero un bel ragazzo. Siete così generosi. È bella da morire. È diventato un gran bel ragazzo! Lei è estremamente responsabile. Le mie figlie sono i miei angeli custodi. Cristina è la mia anima gemella. Anna è pupilla dei suoi occhi.*

Кооперативна діяльність італійців в ООС тісно пов'язана з **адресатно-центричною спрямованістю інтеракції**, тобто орієнтацією спілкування на особистість адресата та вербалізацією уваги адресанта по відношенню до адресата. Характерним для італійців є активний **моніторинг емоційного та психологічного стану адресата**, що вербалізується у мовленнєвій поведінці адресанта за допомогою лексичних одиниць – іменників, прикметників, дієслів – на позначення фізичного стану адресата (*Stai bene? Sarai stanca morta. Sei sicuro di star bene? Abbi cura di te, caro! Mi sembri un po' stanco. Infatti, lo vedevo fiacco.*); психічного та емоційного стану адресата (*Sei triste? Perché sei arrabbiato? C'è qualcosa che non va, caro? Non era il Giorgio che conoscevo così bene. Era la solita Anna.*).

Таким чином, однією з домінантних ознак кооперативної комунікативної діяльності італійців є не лише ефективне подолання інформаційних лакун, але й превалювання інформації, яка безпосередньо стосується саме адресата або вербалізує кооперативну спрямованість інтеракції в адресантно-адресатній конфігурації [4:2–5]: *Ti vedo distrutto. È a causa di Elena? Non preoccuparti, caro, vedrai, andrà tutto bene!*

Широко використовуються метадискурсивні сигнали односпрямованості інтенцій, які вербалізують згоду, взаєморозуміння в окремій адресантно-адресатній конфігурації: *Andrea ha perso lavoro? Lo sapevo, l'ho saputo da Sandra. Ma, lo sai, carissima, la vita non è tutta rose. Cerca di non preoccuparti fintroppo, non serve a niente.*

Метакомунікація кооперативного спрямування складає важливий пласт ООС представників італійської нації. Розповсюдженими формами вербалізації бажання спілкуватися є

листи, листівки та sms-повідомлення, суть яких полягає у підкресленні уваги, спрямованої на адресата, в стимуляції комунікації та емпатизації спільності адресанта та адресата: *Carissima: tutti noi mandiamo un abbraccio a te e alla tua meravigliosa famiglia. Ciao.*

Carissima abbiamo visto le vostre foto. Ci siamo sentiti vicini a voi. Abbiamo visto Olga sempre più alta e la grande somiglianza di Daria a Nastia e Vitali. A tutti il nostro pensiero e un abbraccio. Giorgio e famiglia.

Auguri di cuore a tutti voi. Sono assente ma presente con lo spirito.
UN ABBRACCIO.

Етноспецифічними в цьому сенсі є короткі листівки-вітання, звернені до близьких друзів та членів родини, що надсилаються адресантом під час його подорожей, відсутності: як правило, текст подібних повідомлень несе мало фактологічної інформації. Натомість, експліцитно представлена інформація, що вербалізує підтримку контакту, позитивні емоції та почуття, створення ефекту “присутності адресата поруч з адресантом”: *Un saluto da tutti gli amici italiani. Ti mandiamo le foto che ha fatto Giorgio. CIAO!*

Un bacione e tanti, tanti saluti a tutti. Mariangela, Elena, Giorgio, nonna Adele.

Le parole non sono sufficienti per descrivere la bellezza di Roma. Ottima la compagnia. Marzia.

Так, в останньому прикладі листівка надсилається адресатові, який фізично перебуває поруч з адресантом, тобто обидва мають а пріорі спільний досвід та спільну інформацію під час сумісної подорожі. Парадокс з точки зору комунікації – адже листівка потрапить до рук адресата після повернення обох додому – має свій етносенс: підкреслення важливості перебування разом, бажання спілкуватися у подальшому, вербалізацію позитивних спільних емоцій. Вищесказане пояснює також **експліцитно-вербалізований зв’язок між валоративною діяльністю адресанта та вербалізацією емоцій італійців**, тобто створення єдності валоризація / емоційність / емотивність. Позитивність особистісної оцінки тісно пов’язана з використанням у мовленні адресанта та адресата емотивних лексичних одиниць: іменників-назв позитивних емоцій. Так, іменники *amore, soddisfazione, simpatia, gioia, comprensione* при використанні у мовленні актуалізують позитивні емоції, тісно пов’язані, відповідно, з

позитивною оцінкою. Одними з ключових лексичних одиниць, які вживаються з позитивною семою оцінки характеру та комунікативної діяльності адресата є абстрактні іменники *sensibilità, affetto, sostegno, aiuto, attenzione*: *Ho apprezzato la tua grande sensibilità. Grazie per il tuo sostegno ad aiuto. Vi sono molto grato per la vostra attenzione nei confronti del nostro bambino.*

Адресант вербалізує позитивні почуття від усного / письмового ООС з адресатом за допомогою абстрактних іменників-назв почуттів *tenerenza, gioia, simpatia*, ідіоматичних виразів *star a cuore, portar a cuore, essere nei pensieri di qualcuno, essere nel cuore di qualcuno*, причому лексичні одиниці *cuore* та *pensiero* набувають значення концептів дискурсу кооперативного ООС та актуалізують у мовленні концепт СПІЛЬНІСТЬ [5]. З цією метою використовуються також прислівники *vicino, dentro, insieme* (*ti starò sempre vicino, porterò sempre dentro di me questo ricordo, ce la facciamo insieme*). Окрім вищезазначеного значення, вони активують у свідомості адресата ідею близькості у фізичному та психічному розумінні. Дана ідея є позитивно-маркованою в італомовному соціумі, оскільки італійська культура передбачає активне використання проксемічного наближення до адресата в кооперативном ООС. Це підтверджується також використанням під час письмового кооперативного ООС лексичних одиниць *bacio, abbraccio, stretta* на позначення невербальної кооперативної комунікативної діяльності адресанта по відношенню до адресата: *Tanti baci e abbracci. Bacioni! Un bacione grande grande alla tua bimba. Una forte stretta al cuore. Ti abbraccio con amore. Un forte abbraccio. Un abbraccio speciale per la nonna Anna.*

Вищесказане стосується також класифікуючого дієслова-зв'язки *essere* + іменного присудка *essere sicuro del amore di, essere sicuro dell'amicizia, essere coccolato da* та фразеологізмів, наприклад, *fare una bella figura, pendere dalle labbra di qualcuno, essere al settimo cielo*. В останніх оцінна сема є переосмисленою, зафіксованою історично, віддзеркалює національний менталітет та особливості системи цінностей італомовної спільноти. Виражена тенденція до використання у мовленні емоційно-оцінних елементів та позитивна оцінно-емотивна домінанта експресивності аксіологічного компоненту інтеракції пов'язана із тенденцією до суб'єктивізації оцінки, емоційного відображення дійсності та емотивністю.

Висновки. Таким чином, кооперативному ООС представників італійського мовного соціуму притаманні етномарковані характеристики, пов'язані з соціально- та історично-закріпленими особливостями перебігу кооперативної ООС. В основі останнього лежить позитивна експліцитна категорична інтенсифікована валоритивна діяльність адресанта, яка має результатом досягнення валоративної синхронії в окремій адресантно-адресатній конфігурації. У фокусі кооперативного ООС італійців лежить особистість адресата – його емоційний, психологічний, фізичний стан, врахування почуттів, потреб, інтересів, бажань, уподобань останнього. Об'єктивація концепту СПІЛЬНІСТЬ в адресантно-адресатній конфігурації відбувається за рахунок використання іменників, прикметників, прислівників, дієслів, усталених виразів з семою позитивної оцінки, лексичних одиниць на позначення уваги до фізичного, емоційного, психічного стану адресата. Останні дозволяють вербалізувати позитивність, кооперативність інтеракції, спільність почуттів, емоцій, ідей.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні етномаркованих концептів особистісно-орієнтованого та статусно-орієнтованого спілкування представників італомовного соціуму та особливостей їх об'єктивації у мовленні адресанта та адресата з урахуванням аргументативної та валоритивної діяльності мовних особистостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / Анатолій Миколайович Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
2. Костюкович Е. Еда: итальянское счастье / Елена Костюкович. – М. : Эксмо, 2007. – 814 с.
3. Гиро П. Быт и нравы древних римлян / Поль Гиро ; [пер. с франц., науч. ред., примеч. и обраб. К. В. Купченко, Н. В. Абрамовой]. – Смоленськ : Русич, 2002. – 576 с.
4. Крижановська М. В. Інформаційний компонент дискурсу ток-шоу італійського телебачення / Марія Віталіївна Крижановська // Матеріали Всеукр. конф. молодих науковців [“Актуальні проблеми романської філології”], (Горлівка, 5–6 грудня 2007 р.) / відп. ред. Н. Є. Гапотченко. – Горлівка : Вид-во ГДПІМ, 2007. – С. 37–39.
5. Крижановська М. В. Базисні концепти італійської лінгвокультури “CASA” та “FAMIGLIA” та їх дискурсотворчий потенціал (на матеріалі ток-шоу італійського телебачення) / Марія Віталіївна Крижановська // Вісник Харківськ. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Серія “Романо-германська філологія” / гол. ред. І. С. Шевченко – Харків : Константа. – 2008. – № 811, Вип. 55. – С. 37–41.